

1. Úvod

Diskuse:

- Existuje vůbec výrazné oteplování klimatu?
- Jakou měrou se na tom podílí člověk?
- Jak na tyto změny reagovat?

V minulém století se průměrná teplota vzduchu při zemském povrchu zvýšila:

- celosvětově o 0,7 °C
- v Evropě o 0,95 °C

Předpověď:

- zvýšení této teploty ke konci 21. století (2081–2100) oproti současnosti (1986–2005) 1,0 až 3,7 (0,3 – 4,8) °C (IPCC, 2014)
- výrazně zvýší velikost a četnost klimatických extrémů

Důležité změny ve vztahu ke dřevinám:

- změny v dlouhodobém rozložení teplot a srážek
- nárůst četnosti a intenzity výskytu extrémních povětrnostních jevů
- změna biotických složek prostředí
- nejasný vývoj půd v podmínkách změny klimatu

Změny v dlouhodobém rozložení teplot a srážek:

- zvýší se průměrné teploty, dojde k posunu maximálních a minimálních teplot
- dají se i nadále předpokládat výrazné mrazy a/nebo dlouhé zimy, byť s menší četností
- změní se rozložení srážek – méně srážek bude v létě a na jaře, více srážek v pozdním podzimu a v zimě
- nastanou změny v délce trvání sněhové pokrývky – bude méně dnů se sněžením, sněhová pokrývky se bude posouvat do vyšších nadmořských výšek
- častěji budou nastávat relativně delší období sucha v pozdním jaru, v létě či v časném podzimu

Nárůst četnosti a intenzity výskytu extrémních povětrnostních jevů:

- vítr, bouřky, vlny velmi nízkých teplot, rostoucí počet malých tornád atd.
- prodlouží se délky a zvýší se četnost výskytu vln vysokých letních teplot
- pravděpodobná delší perioda ohrožení dřevin pozdními mrazíky

Změna biotických složek prostředí:

- významný nárůst fytopatologických problémů způsobených chorobami a škůdci
- zvýšení rozsahu chřadnutí bez jednoznačně určitého škodlivého faktoru

Nejasný vývoj půd v podmínkách změny klimatu.**2. Dřeviny v městském prostředí a změna klimatu****Očekávané klimatické změny:**

- zesílí stávající sucho a vysoké teploty
- lze očekávat dřívější nástup chřadnutí a dožívání, obzvláště na stanovištích extrémních, jako jsou např. městské ulice

2.1. Možný přístup k řešení problému**Řešení komplikuje:**

- nutnost kontinuálně vysazovat prostorotvorné dřeviny – stromy
- chybí dostatečná přesnost předpovědí i pro krátkověké stromy

Co lze za této situace dělat?

- dát určitá doporučení jdoucí ve směru předpokládaného vývoje, jež pravděpodobně mohou zmírnit budoucí problémy
- používat dřeviny, které schopné:
 - adaptace na možné změny klimatu
 - prosperovat v současnosti

- upřesňovat úroveň našeho poznání o:
 - klimatických změnách
 - reakci dřevin na ně
- nové poznatky co nejdříve uvádět do praxe

Mezi nejdůležitější doporučení patří:

- hledat odolné taxony (druhy, provenience a kultivary) – dlouhodobé výzkumné projekty
- výsadba taxonů vhodných pro předpokládané budoucí stanovištní podmínky
- zvýšená diverzifikace taxonomické a věkové struktury dřevinných prvků.
- větší uplatnění krátkověkých taxonů stromů, a to nejenom jako dočasných, ale i cílových dřevin.
- nepoužívat sazenice zbytečně vyspělé a vypěstované v nadměrně příznivých podmínkách - hůře se adaptují
- zabezpečit co nejvhodnější stanovištní podmínky s co nejmenší závislostí dřevin na pravidelné péči - zásadní roli má dostatečně velký prokořenitelný prostor a max. zachycení vody na stanovišti
- být připraven na vyvolání/zesílení negativních vlastností dřevin – samovolné šíření exotů ...

2.2. Dřeviny pro předpokládané klimatické změny

Základním kritériem výběru dřevin je dostatečná:

- suchovzdornost a
- zimovzdornost (včetně odolnosti vůči pozdním mrazíkům)

Další požadavky budou muset být více či méně obětovány.

Do níže uvedené klimatické matrice byly dřeviny zařazeny dle kombinace jejich suchovzdornosti a zimovzdornosti – každá z těchto vlastností je vyjádřena čtyřbodovou stupnicí.

Klimatická matrice druhů

(upraveno dle Roloff, Bonn a Gillner, 2008)

		zimovzdornost			
		.1	.2	.3	.4
suchovzdornost	1.	velmi vhodný	vhodný	problematický	velmi problematický
	2.	vhodný	vhodný	problematický	velmi problematický
	3.	problematický	problematický	velmi problematický	velmi problematický
	4.	velmi problematický	velmi problematický	velmi problematický	nevhodný

Hodnocení vhodnosti dřevin komplikuje to, že:

- mají významný potenciál přizpůsobit se měnícím se podmínkám prostředí – doposud málo známý
- z přirozeného výskytu druhu se dá jen omezeně usuzovat na jeho potenciální stanovištní amplitudu (rozdíl mezi ekologickým a fyziologickým optimem)
- velký význam má stáří stromu:
 - mladé exempláře se mohou většinou lépe a rychleji přizpůsobit než staré
 - s věkem se mění odolnost vůči stresovým faktorům – mráz, sucho, vedro
- dlouhověké organismy s dlouhým reprodukčním cyklem
- široký sortiment na rozdílných stanovištích, často v malém počtu jedinců
- významná role proveniencí a ekotypů dřevin – málo známé
- sucho a zimovzdornost komplikované fenomény – obtížně hledat hranici ještě přijatelného rizika

Níže uvedený přehled taxonů vychází především z teoretických předpokladů. Skutečné reakce dřevin na změny klimatu je nezbytné kontinuálně upřesňovat! Současné významné fytopatologické problémy některých dřevin (např. *Fraxinus excelsior*) nejsou – vzhledem k nejasnosti jejich vývoje – brány do úvahy.

Přehled potenciálně vhodných taxonů

Vysvětlivky:

suchovzdornost . zimovzdornost

¹⁾ nevyzkoušený v podmínkách ČR

²⁾ v mládí zřetelně citlivější k zimnímu poškození

1.1 velmi vhodný . velmi vhodný

Acer campestre L. subsp. *campestre*
Acer negundo L. subsp. *negundo*
Acer tataricum L. subsp. *tataricum*
Cornus mas L.
Crataegus crus-galli L.
Crataegus laciniata Ucria [*C. orientalis* Pall.] ¹⁾
Crataegus × *lavalleyi* Hénricq. ex Lavallée
 'Carrierei'
Crataegus monogyna Jacq. subsp. *monogyna*
Crataegus wattiana Hemsl. et Lace ¹⁾
Elaeagnus angustifolia L. var. *angustifolia*
Juniperus communis L. subsp. *communis*
Juniperus virginiana L.
Phellodendron sachalinense (Fr. Schmidt) Sarg. ¹⁾
Pinus aristata Engelm.
Pinus heldreichii H. Christ
Pinus nigra Arnold subsp. *nigra*
Pinus sylvestris L. var. *sylvestris*
Prunus mahaleb L.
Quercus macrocarpa Michx. var. *macrocarpa* ¹⁾
Rhamnus cathartica L.
Rhus typhina L.
Robinia luxurians (Dieck) C.K. Schneid. ¹⁾
Robinia pseudoacacia L.
Robinia viscosa Vent. ¹⁾
Sorbus aria (L) Crantz
Sorbus folgneri (C.K. Schneid.) Rehder ¹⁾
Sorbus × *thuringiaca* (Ilse) Fritsch
Tilia mandshurica Rupr. et Maxim. ¹⁾
Ulmus pumila L. var. *pumila* ¹⁾

1.2 velmi vhodný . vhodný

Acer monspessulanum L. ¹⁾
Acer opalus Mill. subsp. *opalus* ^{1) 2)}
Acer × *zoeschense* Pax ¹⁾
Ailanthus altissima (Mill.) Swingle ²⁾
Cedrus libani A.Rich. subsp. *stenocoma*
 (Schwarz) P.H. Davis ^{1) 2)}
Celtis glabrata Planch. ¹⁾
Celtis occidentalis L. var. *occidentalis*
Fraxinus angustifolia Vahl subsp. *angustifolia* ^{1) 2)}
Fraxinus ornus L. ²⁾
Fraxinus pallisiae Wimott ex Pallis ¹⁾
Fraxinus quadrangulata Michx. ¹⁾
Gleditsia triacanthos L.
Juniperus rigida Siebold et Zucc. ¹⁾
Juniperus scopulorum Sarg.
Koelreuteria paniculata Laxm. var. *paniculata* ²⁾
Ostrya carpinifolia Scop. ¹⁾
Ostrya virginiana (Mill.) K. Koch ¹⁾
Pinus ponderosa Douglas ex C. Lawson
Pinus rigida Mill. ¹⁾
Platanus × *hispanica* Münchh. (*P.* × *acerifolia*
 Ait.)
Platycladus orientalis (L.) Franco [*Thuja*
orientalis L.]
Populus alba L.
Prunus armeniaca L.
Prunus cerasifera Ehrh. subsp. *cerasifera*
Pyrus calleryana Decne. var. *calleryana* ^{1) 2)}
Pyrus pyrausta Burgsd.
Pyrus salicifolia Pall. ¹⁾
Pyrus spinosa Forssk. ¹⁾
Quercus cerris L.
Quercus coccinea Münchh. ¹⁾
Quercus frainetto Ten. ¹⁾
Quercus libani Olivier ¹⁾

Quercus macranthera Fisch. et C.A. Mey. ex Hohen. ¹⁾

Quercus montana Willd. [*Q. prinus* L.] ¹⁾

Quercus muehlenbergii Engelm. ¹⁾

Quercus pubescens Willd. subsp. *pubescens*

Q. petraea (Matt.) Liebl. subsp. *petraea*

Sophora japonica L.

Sorbus badensis Düll ¹⁾

Sorbus domestica L.

Sorbus latifolia (Lam.) Pers. ¹⁾

Sorbus torminalis (L.) Crantz

Tilia tomentosa Moench

×*Cupressocyparis leylandii* Dallim.

Fraxinus excelsior L.

Ginkgo biloba L.

Gleditsia japonica Micq. ^{1) 2)}

Gymnocladus dioica (L.) K. Koch

Maackia amurensis Rupr. et Maxim. var. *amurensis* ¹⁾

Laburnum anagyroides Medik.

Malus tschonoskii (Maxim.) C.K. Schneid. ¹⁾

Mespilus germanica L.

Nyssa sylvatica Marshall ¹⁾

Phellodendron amurense Rupr.

Prunus avium (L.) L. var. *avium*

Pyrus communis L.

Pyrus elaeagrifolia Pall. ¹⁾

Quercus bicolor Willd. ¹⁾

Quercus imbricaria Michx. ¹⁾

2.1 vhodný . velmi vhodný

Acer platanoides L.

Acer rubrum L.

Alnus incana (L) Moench

Alnus × *spaethii* Callier ¹⁾

Betula pendula Roth

Carpinus betulus L.

Fraxinus pennsylvanica Marshall var. *pennsylvanica*

Hippophaë rhamnoides L. subsp. *rhamnoides*

Picea omorika (Pancic) Purk.

Populus × *berolinensis* (K. Koch) Dippel

Populus tremula L.

Salix caprea L.

Sorbus intermedia (Ehrh.) Pers.

Tilia × *euchlora* K. Koch

2.2 vhodný . vhodný

Aesculus × *carnea* Hayne

Carya ovata (Mill.) K. Koch ¹⁾

Carya tomentosa (Lam. ex Poir.) Nutt. ¹⁾

Castanea sativa Mill.

Catalpa speciosa (Warder ex Barney) Engelm. ¹⁾

Celtis bungeana Blume ¹⁾

Cercis canadensis L. ^{1) 2)}

Cladrastis sinensis Hemsl. ¹⁾

Corylus colurna L.

Studijní materiál pro předmět “dendrologie”

© Miloš Pejchal

MENDELU, Ústav biotechniky zeleně v Lednici, 2016